Н.М. БАТАНОВА

*Наталія Миколаївна Батанова, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України**

ORCID: 0000-0003-1828-6708

ФУНКЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. Концептуальний аналіз конституційно-деліктних явищ та процесів був би неповним, статичним без з'ясування функціональних аспектів конституційно-правової відповідальності. Системний та структурний аналіз, хоча й є достатньо універсальними підходами, не вичерпують усіх загальнонаукових методів пізнання конституційно-правової відповідальності, яка потребує також функціональної характеристики, оскільки іманентною якістю будь-якої системи поряд з виникненням та розвитком є її динамічна складова, тобто функціонування.

Тому вагоме місце в системі методів наукового пізнання конституційно-правової відповідальності займає метод функціонального аналізу. Адже ключовим поняттям, за допомогою якого розкривається зміст і сутність конституційно-правової відповідальності є діяльність уповноважених суб'єктів щодо її реалізації, процес притягнення винних у скоєнні конституційних правопорушень до відповідальності, застосування мір конституційно-правової відповідальності, що оптимальною мірою знаходить своє віддзеркалення у її функціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наявні в Україні наукові дослідження загальних та інституціональних проблем конституційно-правової відповідальності, представлені у працях Ю.Г. Барабаша, В.В. Гецько, В.В. Книша, Л.Т. Кривенко, О.В. Краснікової, О.О. Майданник, О.В. Мельник, Л.Р. Наливайко, О.В. Олькіної, П.Б. Пилипишина, В.Ф. Погорілка, В.І. Полевого, Г.І. Салівона, О.В. Скрипнюка, Т.М. Слободяник, О.В. Совгирі, Ю.М. Тодики, В.І. Топузова, В.Л. Федоренка, А.О. Червяцовой, В.М. Шаповала та ін. вчених-конституціоналістів і теоретиків права.

Формулювання мети статті. Метою цієї статті є дослідження доктринальних проблем у розумінні функцій конституційно-правової відповідальності. Для досягнення зазначеної мети передбачено вирішення таких завдань: показати роль теорії функціоналізму у осмисленні сутності та змісту цього виду юридичної відповідальності; висвітлити генезис функціонального методу у дослідженні суспільно-політичних феноменів та явищ в цілому та конституційних інститутів зокрема; виявити основні чинники, які актуалізують необхідність дослідження функціональних аспектів конституційно-правової відповідальності; розкрити основні ознаки функцій конституційно-правової відповідальності та запропонувати визначення відповідного поняття.

Виклад основного матеріалу. У широкому розумінні механізм конституційно-правової відповідальності утворюють різні суб'єкти, які, з одного боку, мають відповідні права, обов'язки, компетенцію, неналежне виконання яких має наслідком застосування мір конституційно-правової відповідальності, та, з іншого боку, ті уповноважені суб'єкти, які наділені конституційними повноваженнями щодо застосування мір конституційно-правової відповідальності, суб'єкти, які забезпечують відповідний процес, здійснюють контроль за його конституційністю, тобто по суті забезпечують організацію та функціонування конституційно-правової відповідальності. А те, як відносини конституційно-правової відповідальності здійснюються, у тому числі в органічній єдності усіх їх елементів: суб'єктів, об'єктів, змісту, відповідних конституційних юридичних фактів, тобто як діє та функціонує конституційно-правова відповідальність у самому загальному смислі й становить її зміст, а звідси – детермінує систему її функцій. Поза діяльності конституційно-уповноважених суб'єктів конституційно-правова відповідальність залишається формальним інститутом. Тобто у своєму праксеологічному вимірі вона є динамічним, функціональним явищем та феноменом.

Водночас, було б помилковим отожднювати функцію виключно з дією (діяльністю). У сучасних умовах, особливо в аспекті дослідження таких складних за своєю природою правових явищ та феноменів як конституційно-правова відповідальність, подібний підхід є достатньою мірою одностороннім, оскільки він не дозволяє всебічно проаналізувати динамічну природу юридичної відповідальності та такого її виду як конституційно-правова відповідальність, що знаходиться в стані перманентної еволюції.

У контексті загальних проблем сучасної конституціоналістики доцільно розглядати функцію як системну категорію, елементами якої виступають цільові установки, що відображають передбачувані результати конституційно-правового впливу, і завдання, з вирішенням яких пов'язується реалізація поставлених цілей. При цьому, визнаючи функцію в якості напрямку та виду дії (діяльності), слід виходити з того, що аналіз будь-якого конституційно-правового явища з точки зору його функціональності передбачає також характеристику структурних елементів (зокрема, суб'єкти та об'єкти), з яких та чи інша функція складається, та визначення форм, засобів і методів реалізації відповідних функцій.

У зв'язку з цим, слід виходити з загальнотеоретичного розуміння сутності функціонального методу пізнання правових явищ, що полягає у виділенні елементів соціальної взаємодії, що підлягають дослідженню, і визначенні їх місця і значення в певному зв'язку, якісна визначеність якого робить необхідним його системний розгляд. На думку В.М. Жиминова, даний метод є «одним з основних практично у всіх соціальних науках і, відповідно, займає найважливіше місце в методології теорії держави і права. У сучасній теоретичній юриспруденції функціональний підхід нерозривно пов'язаний з системним розумінням таких феноменів, як «право» і «держава». При цьому застосування функціонального методу передбачає, по-перше, розгляд конкретного державно-правового феномена як певної цілісності елементів (системи), що виконують особливі функції з метою отримання загального результату, та, по-друге, дослідження державно-правових явищ в їх взаємозв'язку з іншими явищами, тобто в якості структурного елементу деяких функціональних цілісності (систем), діяльність яких спрямована на досягнення загальних цілей»¹.

На наш погляд, в ході концептуального аналізу конституційно-правової відповідальності функціональне дослідження – це найбільш вдалий шлях розкриття її змісту та сутності, діяльності конституційно-уповноважених суб'єктів конституційного права. Адже, застосовуючи функціональний метод, ми розглядаємо ціле (інститут конституційно-правової відповідальності), не лише як результат взаємодії всередині цієї системи (сутнісно-субстанціональні та функціонально-компетенційні взаємозв'язки між суб'єктами конституційно-правової відповідальності, її об'єктами тощо), а з середовищем, як властивість відношення між системою і середовищем. Йдеться, зокрема, про демократичність політичного режиму у державі, стан конституційної правозаконності та правовладдя (верховенства права), забезпеченість реалізації принципу поділу державної влади, гарантованість та реальність місцевого самоврядування тощо. Це дозволило б зрозуміти сутність функціонального підходу при дослідженні інституту конституційно-правової відповідальності у методологічному, філософському плані.

Концептуально правильною у цьому контексті є позиція С.І. Колотиркіної, на думку якої, «соціальна значимість конституційної відповідальності «розшифровується» в її функціях», причому «у переважній більшості випадків при їх класифікації...» слід звертати увагу на той факт, що «...всі ці функції взаємопов'язані і доповнюють одна одну в процесі реалізації конституційної відповідальності. Причому їх зв'язок має системний характер». Також, вважає вона, «функції конституційної відповідальності забезпечуються за допомогою реалізації головних внутрішніх і зовнішніх зв'язків–принципів. Якщо норми не реалізують тієї чи іншої функції, яку виконує сформований ними інститут, або не досягається мета, заради якої він створений, значить, норми нікчемні, вразливі або властиві іншому інституту. У зв'язку з цим, окреслюючи параметри саме конституційно-правової відповідальності, слід визначитися в розумінні її цілей, завдань і принципів». У силу цього, соціальне завдання, соціальну сутність конституційно-правової відповідальності С.І. Колотиркіна визначає як «негативну реакцію суспільства за допомогою дій держави на вчинене правопорушення, правове засудження (осуд) суспільством порушника»².

Таким чином, функціональний аналіз конституційно-правової відповідальності сприятиме проникненню у політико-правову природу цього виду юридичної відповідальності, розкриватиме обсяг, характер і зміст діяльності її суб'єктів, а також сприятиме правильному розумінню сутнісних характеристик та якостей її об'єктів, їх видової градації. Тільки за допомогою поняття функцій надається конкретна визначеність такого феномена конституційного права як конституційно-правової відповідальності. Лише визначивши функції конституційно-правової відповідальності, можна уявити, яку роль вона відіграє у механізмі реалізації та охорони Конституції, здійсненні демократії, формуванні та функціонуванні громадянського суспільства, гарантуванні конституційного ладу, конституційному механізмі взагалі та яке її соціально-політичне призначення.

Концептуальний зв'язок функцій конституційно-правової відповідальності з її природою обумовлений тим, що вони (функції) об'єктивно прагнуть бути вираженими в більш повному виявленні потенціалу конституційно-правової відповідальності, а, слід, і реальності Конституції, конституційного ладу в цілому, розвитку конституціоналізму через діяльність суб'єктів конституційного права, насамперед, таких як Український народ, українська держава, людина і громадяни, територіальні громади, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, політичні партії тощо. Такий функціональний прояв у процесах конституційної правореалізації та конституційного правокористування обумовлюється системою об'єктивних та суб'єктивних, внутрішніх та зовнішніх факторів.

Зокрема, йдеться про правовладність (верховенство права) та організацію публічної влади у демократичній державі, яка вимагає її поділу по вертикалі та горизонталі, тобто конкретного відокремлення та розмежування державної та муніципальної влади, поділу державної влади, публічно-владних функцій між окремими органами та посадовими особами державної влади, їх закріплення за окремими елементами структури, наявність ефективного системи контролю за владою (у першу чергу, конституційного та адміністративного) тощо.

До того ж функції конституційно-правової відповідальності конкретизуються в Конституції та законах, інших нормативних правових актах, які визначають предмети відання та повноваження, права та обов'язки окремих органів та посадових осіб державної влади та місцевого самоврядування.

Іншими словами, функції конституційно-правової відповідальності, оптимально розкриваючи її потенціал (потенційні можливості) та соціально-політичне призначення, втілюються в своєрідні форми (формалізуються), які тісно пов'язані з її інституційним та нормативно-правовим механізмом. Утім, будучи більш динамічним проявом конституційно-правової відповідальності, аніж її інституційна та нормативна основа (структура), функції породжують значно більше розмаїття.

Саме функції, будучи змістовою характеристикою конституційно-правової відповідальності, проявляються як розмаїття форм її розвитку, в тому числі і організаційних структур, які забезпечують її реалізацію. Прикладом тому є інституціоналізація конституційних судів, конституційних трибуналів, формування контрольної влади в

механізмі публічної влади тощо. Усе це дозволяє говорити про те, що саме динаміка конституційно-правової відповідальності, відображена насамперед в її функціональній структурі, утворює найбільш сприятливі умови для прояву особливостей даного виду юридичної відповідальності, її суб'єктно-об'єктного складу. Тому настільки важливим є функціональний аналіз, який передбачає прояв таких особливостей, в яких відображаються об'єктивні потреби захисту Конституції, конституційних цінностей, конституційної правозаконності тощо.

Актуальність та важливість розгляду питання функцій конституційно-правової відповідальності в контексті дослідження даного виду юридичної відповідальності також визначається, з одного боку, масштабними трансформаційними процесами, які відбуваються останніми роками у соціально-політичному, господарсько-економічному, духовно-культурному житті Українського народу – громадян України усіх національностей, окремих громадян України та їх об'єднань за різними ознаками та у різних формах (територіальні громади, політичні партії, громадські організації тощо), функціонуванні інших суб'єктів державної влади та системи місцевого самоврядування.

Так, В.В. Книш, даючи теоретико-правову характеристику конституційно-правовій відповідальності як «засобу забезпечення функціонування взаємодії різних державних та соціальних інституцій», що «забезпечує ефективну внутрішню організацію діяльності кожного окремого державного органу», окремо розглядає природу її функцій та зауважує, що дане питання є «важливим засобом забезпечення взаємодії між державою та громадянським суспільством, між органами державної влади та місцевого самоврядування, між самими державними органами різних рівнів та посадовими (службовими) особами тощо». У силу цього, на думку В.В. Книша, «важлива роль у системі характеристик конституційно-правової відповідальності належить, у першу чергу, її функціональним характеристикам, серед яких провідне місце займають функції. Саме від функцій даного виду відповідальності залежить належне виконання своїх завдань суб'єктами державно-владних та державно-політичних відносин. Тобто ефективне застосування механізму конституційно-правової відповідальності та його дієвість його функцій напружено обумовлює ефективність виконання завдань і функцій державних органів посадових (службових) осіб³.

З іншого боку, доцільність аналізу методологічних засад дослідження функцій конституційно-правової відповідальності визначається загальнонауковими тенденціями, змінами, які відбуваються всередині сучасної юридичної науки в цілому та конституційної теорії, ускладненням об'єктів конституційно-правового регулювання та сучасними тенденціями розвитку конституційного права в умовах глобалізації та європейської міждержавної інтеграції, що, об'єктивно призвело до значних парадигмальних зрушень у правовій системі України й обумовило кардинальне оновлення системи джерел права, виникнення нових суб'єктів та об'єктів правових відносин, трансформацію змісту суб'єктно-об'єктних зв'язків у механізмі функціонування публічної влади, запровадження додаткових гарантій їх діяльності, визнання існування конституційно-конфліктних відносин та пошук механізмів їх попередження, подолання, розв'язання тощо.

Спрямованість державної політики на побудову демократичної, соціальної, правової держави та громадянського суспільства, розвиток ринкових форм економіки, трансформація політичного режиму, реформування конституційного механізму організації публічної влади та модернізація правового регулювання, інтеграція України в європейське співтовариство обумовлюють підвищення суспільного інтересу до відповідних процесів, політико-правових та соціально-економічних досягнень, конфліктів та протиріч, шляхів їх уникнення та подолання. Попри глобальний характер більшості з зазначених проблем, вони неодмінно віддзеркалюються на різних рівнях функціонування держави та соціуму (загальнонаціональному, локально-територіальному, галузевому тощо) або у різних сферах конституційного життя (захист прав людини, безпосередня демократія, парламентаризм, місцеве самоврядування тощо), а слід, торкаються усіх або більшості громадян, Українського народу в цілому.

Необхідність дослідження методологічних проблем теорії конституційно-правової відповідальності в цілому та теорії функцій конституційно-правової відповідальності, зокрема, детермінована також загальнонауковою ситуацією, яка характеризується відсутністю єдиних, загальновизнаних підвалин конституційного знання. Фундаментальною конституційною проблемою розвитку інституту конституційно-правової відповідальності є відсутність чіткої доктринальної основи цього політико-правового інституту, невизначеність його правової природи та перспективних напрямків розвитку.

У силу таких тенденцій, які зберігаються і понині, сучасний етап розвитку конституційної науки характеризується істотним переглядом сформованих теорій, а також широким засвоєнням нових методологічних підходів, що обумовлює ускладнення теоретичних досліджень проблем сучасного конституційного права та конституціоналізму. Втім, якщо окремі аспекти теорії конституційно-правової відповідальності з точки зору її правової природи, санкцій, підстав знайшли своє більш-менш ґрунтовне висвітлення в сучасній доктрині конституційного права, то проблема функцій конституційно-правової відповідальності розглядалася попутно при вивченні цих питань.

На наш погляд, актуальність функціонального методу наукових досліджень багатьох конституційно-правових явищ, процесів та інститутів, у тому числі й проблем функціонування конституційно-правової відповідальності, її дієвості, застосування тощо, обумовлена такими чинниками:

1) проголошенням на конституційному рівні принципу, згідно якого, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність, а також утвердження і забезпечення прав і свобод людини як головного обов'язку держави (ч. 2 ст. 3 Конституції України);

2) визнанням фундаментом Конституції належність права визначати і змінювати конституційний лад в Україні виключно народом, яке не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами (ч. 2 ст. 5 Конституції України);

3) закріпленням принципу, за яким, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ч. 2 ст. 19 Конституції України);

4) формуванням в Україні демократичної, соціальної, правової держави, а також інститутів громадянського суспільства, насамперед, становленням місцевого самоврядування та формуванням багатопартійності, посиленням ролі держави у цих процесах, що, з одного боку, об'єктивно припускає вирішення все більш складних і багатограних політичних, економічних, соціальних, культурних та інших завдань, а, з іншого, обумовлює зниження (самообмеження) обсягу державного втручання в їхнє вирішення, тобто модернізує роль держави у суспільно-політичних процесах, суттєво модифікує державні функції та механізм їх реалізації;

5) проголошенням стратегічного курсу на децентралізацію публічної влади, стимулюванням діяльності органів місцевого самоврядування, які, сформувалися у результаті роздержавлення місцевих органів державної влади, якими були колишні місцеві ради. Сучасні органи місцевого самоврядування є інституціями, які діють не лише на принципах субсидіарності, організаційної, правової та фінансово-економічної самостійності, а й власної (у т. ч. й конституційно-правової) відповідальності за вирішення питань місцевого значення.

Висновки. Узагальнюючи доктринальні підходи, зроблені у теорії конституційного права⁴, можна зробити висновок, що функціям конституційно-правової відповідальності притаманні юридичні ознаки, що розкривають сутність і зміст цієї категорії, зокрема вони:

- виражають сутність і зміст цього виду юридичної відповідальності, її призначення у суспільстві та державі, а також місце у системі охорони Конституції та конституційного ладу;

- є активним способом дії конституційно-правової відповідальності та конституційного права в цілому (його принципів, завдань, функцій), що виражається в вирішенні конфліктних конституційних правовідносин, що є предметом конституційно-правового регулювання;

- маючи об'єктивний характер є, з одного боку, формою цілеспрямованої вольової поведінки або діяльності суб'єктів конституційно-правової відповідальності і конституційного права в цілому, та, з іншого боку, системою юридичних станів, що породжують конституційні права і обов'язки учасників конституційно-спірних та конституційно-конфліктних відносин;

- безпосередньо пов'язані із системою інститутів конституційного права (народ, держава, органи та посадові особи державної влади та місцевого самоврядування, людина і громадянин, територіальні громади, політичні партії тощо), утворюючи стійкі системно-функціональні, структурні та генетичні зв'язки, що характеризують статичні та динамічні, матеріальні та процесуальні властивості конституційно-правової відповідальності і конституційного права в цілому;

- перебувають у стійкому синергетичному зв'язку із джерелами конституційного права як галузі права (насамперед, Конституцією), які є зовнішньою формою закріплення конституційно-правової відповідальності та об'єктивізації стратегічних магістральних напрямків і видів її впливу на суспільні відносини;

- безпосередньо впливають на конституційно-правові відносини (насамперед, конституційно-спірні та конституційно-конфліктні) та їх властивості, суб'єктно-об'єктний склад, життєві обставини (конституційні юридичні факти), які породжують, змінюють і припиняють відповідні конституційно-спірні та конституційно-конфліктні відносини (насамперед, конституційний делікт), а також визначають їх змістове наповнення;

- знаходяться в органічному зв'язку із функціями конституційного права як юридичної науки та навчальної дисципліни, об'єктивно впливаючи на стан здійснення наукових досліджень і форми навчання, спрямованих на вирішення поставлених перед конституційно-правовою наукою та освітою завдань;

- взаємопов'язані із основними функціями держави, у першу чергу, політичною, законодавчою, виконавчою, судовою та контрольною.

Спираючись на відповідні характеристики, функції конституційно-правової відповідальності доцільно визначати як основні нормативно закріплені та організаційно забезпечені напрями та види впливу конституційно-правової відповідальності на найважливіші (насамперед, політичні) суспільні відносини у державі з метою охорони Конституції та належного виконання завдань, функцій та повноважень суб'єктів цих відносин, відновлення конституційного правопорядку, а також вирішення конституційних спорів між ними та подолання конституційних конфліктів.

¹ Жмиров В.Н. Юридический функционализм: Теоретико-методологический анализ: автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; История учений о праве и государстве». Санкт-Петербург, 2005. С. 10.

² Колотыркина С.И. Карательная функция конституционной ответственности и ее санкции. *Труды института государства и права российской академии наук*. Статьи аспирантов и стажеров института государства и права. 2014. № 2. С. 37.

³ Книш В.В. Теоретико-правове дослідження інституту конституційно-правової відповідальності в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень». Івано-Франківськ, 2018. С. 236–237.

⁴ Гецько В.В. Функции конституционно-правовой ответственности народных депутатов и депутатов местных советов Украины. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky*. Volume 2, № 3/2014. Р. 40–42; Кабанов П.А. Особенности карательной функции конституционной ответственности. *«Татищевские чтения: актуальные проблемы науки и практики»*. Актуальные проблемы юридической науки. Материалы IX Международной научно-практической конференции. Тольятти: Изд-во Волжск. ун-та им. В.Н. Татищева, 2012. Ч. 1. С. 141–149; Кныш В.В. Теоретико-правовое исследование функций конституционно-правовой ответственности *Закон и Жизнь: Междунар. науч.-практ. правовой журнал «Leges et vita»*. 2017. № 9/2. С. 69–73; Колотыркина С.И. Превентивная и регулятивная роль конституционной ответственности в общественных отношениях. *Труды института государства и права российской академии наук*. 2014. № 4. С. 5–14; Липинский Д.А. Функции конституционной ответственности как вида юридической ответственности государства, его органов и должностных лиц. *Публичная власть: проблемы реализации и ответственности*. Саратов: ГОУ ВПО «Саратов. гос. академия права», 2011. С. 161–192.

Резюме

Батанова Н.М. Функції конституційно-правової відповідальності: проблеми концептуалізації.

У статті розглядаються проблеми теорії функцій конституційно-правової відповідальності. Аналізуються характерні ознаки функцій конституційно-правової відповідальності. Обґрунтовується співвідношення та взаємозв'язок між функціями конституційно-правової відповідальності та функціями Конституції, функціями конституційного права, функціями держави тощо. Формулюється визначення поняття функцій конституційно-правової відповідальності.

Ключові слова: конституційно-правова відповідальність; функції конституційно-правової відповідальності; функції конституційного права; конституційний конфлікт; конституційний лад.

Резюме

Батанова Н.Н. Функции конституционно-правовой ответственности: проблемы концептуализации.

В статье рассматриваются проблемы теории функций конституционно-правовой ответственности. Анализируются характерные признаки функций конституционно-правовой ответственности. Обосновывается соотношение и взаимосвязь между функциями конституционно-правовой ответственности и функциями Конституции, функциями конституционного права, функциями государства и тому подобное. Формулируется определение понятия функций конституционно-правовой ответственности.

Ключевые слова: конституционно-правовая ответственность; функции конституционно-правовой ответственности; функции конституционного права; конституционный конфликт; конституционный строй.

Summary

Nataliia Batanova. Functions of constitutional and legal responsibility: problems of conceptualisations.

The article considers the problems of the theory of functions of constitutional and legal responsibility. The characteristic features of the functions of constitutional and legal responsibility are analyzed. It substantiates the correlation and relationship between the functions of constitutional and legal responsibility and the functions of the Constitution, the functions of constitutional law, the functions of the state, etc.

It is proved that the functions of constitutional and legal responsibility are characterized by legal features that reveal the essence and content of this category, in particular: 1) express the nature and content of this type of legal responsibility, its purpose in society and the state, as well as its place in the system of protection of the Constitution and constitutional order; 2) interrelated with the main functions of the state; 3) is an active way of acting of constitutional and legal responsibility and constitutional law as a whole (its principles, tasks, functions); 4) having an objective nature, on the one hand, is a form of purposeful willful behavior or activity of the subjects of constitutional liability and constitutional law in general (subjects of instances of constitutional responsibility and subjects of violators of constitutional law and order (delinquents)), and, on the other hand, the system of legal states that give rise to the constitutional rights and obligations of participants in constitutional-controversial and constitutional-conflict relations; 5) directly related to the system of constitutional law institutions (people, state, elections and referendums, bodies and officials of state power and local self-government, people and citizens, territorial hromadas, political parties, etc.); 6) are in synergy with the sources of constitutional law as a branch of law (above all the Constitution and its functions); 7) directly affect the constitutional and legal relations (first of all, constitutionally-controversial and constitutional-conflict) and their properties, subject-object composition, constitutional legal facts; 8) are organically related to the functions of constitutional law as a legal science and academic discipline and the like, etc.

The definition of the concept of the functions of constitutional legal responsibility as the main normative and organizationally secured areas and types of its influence on the constitutional and legal relations with the purpose of protection of the Constitution, restoration of the constitutional order and proper fulfilment of tasks, functions and powers of the subjects of these relations, constitutional disputes between them and overcoming constitutional conflicts is formulated.

Key words: constitutional and legal responsibility, functions of constitutional and legal responsibility, functions of constitutional law, constitutional conflict, constitutional order.

DOI: 10.36695/2219-5521.1.2020.19

УДК 342.7

Н.П. ГАЄВА

Надія Петрівна Гаєва, кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України*
ORCID: 0000-0001-5540-5695

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЩОДО ПРАВА НА СВОБОДУ ОБ'ЄДНАННЯ: КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ

Постановка проблеми. У юридичній літературі віддавна здійснюється класифікація правових явищ. Не є винятком і міжнародні стандарти щодо права на свободу об'єднання, що зумовлено як пізнавальними причинами, так і практичною значущістю. Проте на сьогодні в теорії конституційного права поки що не знайдено достатніх загальноприйнятих, загальноновизнаних критеріїв їхньої класифікації.

© Н.П. Гаєва, 2020

* *Nadezhda Gayeva, Ph.D. in Law, Associate Professor, Senior Researcher of V.M. Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine*